

NOVÉ CESTY

Kázání ze soboty 30.01.2021 – br. Martin Pavlík

Jon 3, 1-5

Milé sestry a bratři v Kristu,

posledně jsme se nechali inspirovat novozákonním příběhem učedníka Petra a tím, jak některé své staré cesty opustil on. Dnes chci spolu s vámi sledovat příběh druhé postavy – starozákonního proroka Jonáše. Kniha proroka Jonáše totiž ukazuje nejen na zanechání starých cest u obyvatel Ninive, tedy u adresátů Boží výzvy k pokání a ke změně, ale také u samotného proroka Jonáše, který měl Boží výzvu ke změně tlumočit jiným lidem. Podobně, jako jsme sledovali 3 životní fáze u apoštola Petra, dnes chci naši pozornost zaměřit na 4 životní fáze a posuny v příběhu proroka Jonáše. Při našem přemýšlení si navíc budeme všimát toho, jak spolu hlavní hrdinové příběhu – Hospodin a Jonáš – komunikují.

1. kapitola: Jonášův komunikační zkrat

Jonáš je zvláštní prorok hned na první pohled, protože jeho přístup k Bohu připomíná situaci zájemce o práci kazatele, který by při přijímacím pohovoru řekl: „rád budu dělat kazatele, ale s podmínkou, že chci mít volné soboty.“ Anebo HR manažera, který by řekl: „rád budu tuhle práci dělat, ale nechci řešit profesní problémy cizích lidí.“ Jonáš jako by říkal něco podobného: budu tvým prorokem, Bože, budu zprostředkovávat to, co mi řekneš, ale s jedinou podmínkou – neposílej mě tam, kde lidem dáváš ještě jednu šanci k pokání.

Boží komunikace s Jonášem naráží – řekl bych – na prorokův osobní blok. Kdyby měl nad Asýrií vyslovit prokletí (jako například SZ prorok Nahum), nejspíš by poslechl okamžitě. A protože se okolnosti nevyvíjely podle Jonášových představ, byl v pokušení považovat Boha za nespravedlivého. Komunikaci s Bohem přerušuje útekem. Jonáš není schopen ztotožnit se s nabídkou nebo šancí, kterou Ninivanům dává Bůh. Jonášův problém možná spočívá v tom, že o tomto svém pocitu nedokáže mluvit s Bohem otevřeně, promluvit si o tom, ptát se, hádat se, smlouvat, možná jako kdysi Abraham. Útekem na opačnou stranu, než ho posílá Bůh, ukazuje Jonáš svou neschopnost vést smysluplnou a otevřenou komunikaci. Bůh prostě nesplňuje Jonášova očekávání (je nespravedlivý a nevyzpytatelný), odmítá s ním proto dále spolupracovat a uraženě odchází do Taršíše.

V této souvislosti je zajímavé všimnout si významu prorokova jména. Jonáš je totiž jedinou postavou v celé knize, která má jméno. Vykладаči považují překlad jména Jonáš (tedy holubice) za velmi výstižný. Ve SZ existuje asi 40 různých překladů jmen, která obsahují názvy zvířat a živočichů. K holubici přirovnal svůj lid i prorok Ozeáš, když říká: „Efraim je jako nerozumná holubice, snadno se dá zlákat. Volají k Egyptu, chodí do Asýrie“ (Oz 7, 11). A u Jonáše vidíme to samé: má jít do Ninive, ale on chce jít do Taršíše. Jonášovo jméno

nám čtenářům prozrazuje, že je podobný holubici, jak ji vnímali někteří bibliční pisatelé: jako ptáka, který léta spontánně, bez jasného cíle. Tímto symbolem je nám Jonáš představen jako vrtošivý, nestálý, možná náladový. A neméně zajímavý je i význam dalšího jména, kterým je Jonáš označen hned v prvním verši celé knihy. Jonáš, syn Amítajův. Výraz „amati“/„amítaj“ v hebrejštině znamená „Bůh je stálý, pevný“. Pokud bychom měli shrnout symbolický význam Jonášova jména, pak bychom řekli, že se v něm ukrývá jistý protiklad. Jonáš jako holubice je nestálý a náladový, a naopak „syn Amítajův“ znamená, že Hospodin je pevný, věrný, stálý. Jonášova nevěrnost je v ostrém kontrastu s věrností Hospodinovou. A možná bychom to mohli vysvětlit i tak, že i přes svou nestálost zůstává Jonáš stále synem Hospodinovy věrnosti. Jonášovo jméno tedy komunikuje čtenáři hned v úvodu knihy informaci, že Boží milost potřebuje nejen pohanský národ, ale také samotný Jonáš.

2. kapitola: Hospodin překonává Jonášův komunikační blok

Druhá kapitola ukazuje, že na světě neexistuje místo, kde by se mohl člověk před Bohem dokonale ukrýt a přerušit s ním spojení. Už z první kapitoly bylo jasné, že Bůh má pod kontrolou přírodní živly (On „uvrhl veliký vítr“), lodníky („dozvěděli se, že prchá před Hospodinem“) i Jonáše („vím, že vás tato veliká bouře přepadla kvůli mně“). Už předchozí kapitola ukazovala, že hlavním motivem knihy bude napětí mezi Jonášem a Hospodinem, které se projevilo i v jejich rozdílném postoji k Ninive. Od začátku se Bůh jeví jako iniciátor pozitivní komunikace.

Ve druhé kapitole čteme o tom, jak Hospodin „nastrojil velikou rybu“, aby Jonáše pohltila. Tohle paradoxní obnovení komunikace Jonáše s Bohem vystihl Jiří Beneš ve své knize Dvanáctka: „Je vhozen do moře a pohlcen netvorem. Jen čtenář ví, že ryba je Hospodinem připravená záchrana. V okamžiku pohlčení Jonáše představovala spíše kobku (hrob), která má Jonáše ve smrti uzavřít, tedy pojistit jeho vhození do moře a tím učinit jeho smrt definitivní a absolutní. Jenže Jonáš v této dvojí, resp. dvojnásobné smrti (moře a útroby netvora), tedy po několikanásobné likvidaci a v místě smrti stále žije – smrt jej nepřijala. A nejen to. On ve smrti žije, a dokonce se modlí. Uzavřen ve smrti se navzdory smrti Jonáš dostává k Bohu tak blízko, že s ním může komunikovat.“ Velká ryba jako symbol záchranu i smrti se tedy stává prostředkem obnovy komunikace mezi Bohem a Jonášem.

3. kapitola: Bůh dává Jonášovi druhou šanci

Bůh obnovuje komunikaci s Jonášem a pověřuje ho podruhé tím samým úkolem. Jonáš poslechne a komunikuje poselství o čtyřiceti denním ultimátu pro obyvatele města. Tato zpráva, jak víme, nakolik je absurdní, nachází příznivou odezvu a celé město činí pokání. Bůh se nad ním slituje a mise tím splnila svůj cíl.

Pozoruhodné je, že se v Jonášově poselství nevyskytuje žádná podmínka, kterou je třeba splnit, aby soud nenastal. A také žádná naděje. Nic, co je třeba vykonat, nebo co by mělo být provedeno v mezičase. Přesto je zde dán prostor – 40 dní. Čas neprodukuje agonii –

dělá však změnu uskutečnitelnou. Bůh tímto časem ukazuje svou trpělivost, i když „zaslíbením“ je vlastně katastrofa. Důležitým komunikačním aspektem tohoto časového období je zvěst o Boží trpělivosti a šanci, kterou dává nejen Jonášovi, ale i obyvatelům Ninive.

4. kapitola: Jonáš se učí s Bohem otevřeně komunikovat

V knize Jonáš jsme se postupně setkali s různými formami komunikace – s Boží otevřeností, s Jonášovou neschopností komunikovat, která vrcholí útekem, s tichem a samotou, kterou prožívá Jonáš v útrokách velryby jako symbolu smrti, se zázračným vysvobozením Jonáše, kterým Bůh obnovuje komunikaci s prorokem, a s druhou šancí, kterou Bůh dává Jonášovi, když mu podruhé řekne: „Vstaň a jdi do Ninive.“ Zdá se, že se Jonáš poučil, protože v poslední kapitole vidíme, jak s Bohem otevřeně vyjednává a dokáže vyjádřit i své negativní pocity: „Ach, Hospodine, což jsem to neříkal, když jsem byl ještě ve své zemi? Proto jsem dal přednost útěku do Taršíše!... Nyní, Hospodine, vezmi si prosím můj život. Lépe abych umřel, než abych žil!“ A Hospodin se později proroka ptá: „Je dobře, že pro ten skočec tak planeš?“ A Jonáš odpovídá: „Je to dobře. Planu hněvem až k smrti!“

To všechno svědčí o Jonášově schopnosti měnit své postoje a růst i v oblasti komunikace s Bohem. I když víme, že před Jonášem je ještě dlouhá cesta pochopení Boha i sebe sama. A přichází závěrečná scéna knihy – Jonášův hněv. „Jonáš se velice rozezílil a planul hněvem.“ Předtím byli plní hněvu obyvatelé Ninive, když páchali násilí. Hněvem planul i Bůh pro jejich hříchy, proto chtěl město zničit. A Jonáš se hněval na Ninivské (pro jejich hříšné skutky) i na Boha (pro jeho milosrdenství). Příběh se odvíjí tak, že Ninivští činili pokání a jejich hněv se ztratil. I Bůh se přestal zlobit na zkažené město pro pokoru jeho obyvatel. Jediný, kdo plane hněvem teď, je už jen Jonáš. Jeho otázka zní: Kde je Bůh soudu? Jak to, že se nenaplnila Boží spravedlnost? A všechno tohle ho opět vrátí k touze zemřít – tedy být daleko od Boha, který jedná takto nepředvídaně a „nerozumně“.

Bůh se však i v závěrečné scéně zachová k Jonášovi jako plný milosrdenství. Nepřestává s ním komunikovat. Udělá zdánlivou maličkost – nechá vyrůst skočec, který poskytne Jonášovi stín – a prorok se tomu zaraduje. I když Jonáš chce s Bohem prakticky skončit, Bůh s Jonášem nekončí. Hospodin se mu snaží pomoci dvěma způsoby: 1) verbální komunikací – kladením otázek; nejméně třikrát se Hospodin ptá, možná aby podnítil jeho kritické sebehodnocení, aby srovnal svou spravedlnost s tou Boží; 2) neverbálně – skočcem, který vyrostl a následně uschl. Bůh učí Jonáše něco důležitého o své milosti. Je určena všem, bez ohledu na národní, etnickou, rasovou či jinou příslušnost. A závěrečná otázka, kterou klade Bůh Jonášovi, je určena i nám – čtenářům knihy. Do diskuse jsme vtaženi i my – obohacujeme tento příběh o náš vlastní způsob komunikace s Bohem. Kde se nacházíme? Jak si vedeme? Jak s Bohem komunikujeme? Volíme někdy útek? Anebo s ním dokážeme mluvit otevřeně? I o svých negativních pocitech?

V knize Jonáš vždy hledám hlavní postavu. A pokaždé dojdou k tomu, že je jí sám

Hospodin se svou nepřetržitou komunikací s dalšími dvěma postavami – s prorokem Jonášem a s pohanským městem Ninive. Bůh se představuje jako ten, který vyvíjí iniciativu pro fungování dialogu a bere ji do vlastních rukou.

I tam, kde se může zdát, že ze strany člověka je komunikace na bodě mrazu. Jonáš přece odchází a chce umřít, a Ninive je vlastně taky „mrtvé“ pro svou komunikaci s Bohem. Bůh hledá a vždy nachází způsoby, jak oživit vztah mezi ním a člověkem. O čem jiném je později příběh jeho Syna?

Boží iniciativa přináší své ovoce, není marná – Ninive činí pokání a Jonáš mění svůj vztah k Bohu. Ninivané i Jonáš zanechali svých starých cest, díky Bohu a jeho milosti. Tento proces nebyl bezbolestný. Ale když do života vstoupí Bůh, staré cesty se mění v nové. Výsledkem je poznání, že Boží milost je zde pro všechny a člověk si nesmí vytvářet vlastní teologii Boží spravedlnosti. Boží milost zdarma a jako nezasloužený dar se stává hlavním komunikačním aspektem knihy Jonáš. A její otevřený konec nás do tohoto komunikačního vztahu k Bohu zve taky. Ať Bůh promění i naše staré cesty v nové.

Amen